

Grzegorz Chajko

UNIwersytet Papiński Jana Pawła II w Krakowie

**„Nie można zdradzić Ewangelii”.
Rozmowy z abp. Ignacym Tokarczukiem.**

**Oprac. Mariusz Krzysztofiński. Rzeszów–Kraków 2012,
Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie,
ss. 136, ilustr.**

Wiek XX w specyficzny sposób zapisał się w dziejach ludzkości. Z jednej strony jawił się on jako okres wielkiego i błyskawicznego postępu cywilizacyjnego, ale z drugiej tragiczne zapisał się na jej kartach. Niezatarte piętno pozostawiły bowiem po sobie obie wojny światowe oraz systemy totalitarne – faszyzm i komunizm, które przyczyniły się wydatnie do znaczącego upadku szeroko rozumianych wartości w życiu wszystkich społeczeństw. Działania wspomnianych systemów oraz hasła głoszone przez inne, występujące wówczas, liberalne poglądy w dużej mierze uderzały również w fundamenty równowagi społecznej. Wskutek tego ucierpiała nie tylko sfera religijno-obyczajowa, ale przede wszystkim Kościół rzymskokatolicki.

Nie były to działania chwilowe, lecz cały szereg różnych inicjatyw mających zmniejszyć wpływy tej Instytucji na społeczeństwo, a jednocześnie podważyć autorytet Kościoła w jego oczach. Wielu jednak duchownych i wiernych stanęło w obronie najwyższych wartości, starając się nie dopuścić do upadku tej wielowiekowej Instytucji.

Powyższy szkic odnosi się też zdecydowanie do najnowszej historii Polski, tragicznie doświadczonej w XX wieku. Historia i lista ludzi, którym przyszło zmierzyć się z brutalną rzeczywistością i stanąć po stronie Prawdy, jest bardzo długa. Wśród nich można zaś odnaleźć ks. Ignacego Tokarczuka – niezłomnego kapłana archidiecezji lwowskiej, arcybiskupa i zarazem zwierzchnika diecezji przemyskiej, postaci, która zasłynęła jako obrońca wiary i najwyższych wartości w latach drugiej wojny światowej, a przede wszystkim w okresie komunizmu w powojennej Polsce. Bogaty życiorys duchownego od wielu już lat elektrykuje

badaczy najnowszej historii Polski i Kościoła, a ksiądz arcybiskup niejednokrotnie włączał się w ten kierunek badań historycznych, dzieląc się z interlokutorami posiadaną wiedzą. Na tej podstawie powstało też już wiele publikacji o charakterze naukowym lub popularnonaukowym.

Wobec powyższych faktów wydawać by się więc mogło, że na temat życia i działalności abp. Tokarczuka powiedziano już niemal wszystko, a tymczasem dr Mariusz Krzysztofiński – pracownik naukowy Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, specjalizujący się w historii najnowszej, podjął się trudu redakcji i wydania książki opartej tym razem na zapisie własnych rozmów z hierarchą. Przeprowadzał je kilkakrotnie w 2011 roku w Przemyślu. Całość została następnie poddana przez niego analizie, opatrzona licznymi przypisami i w ostatecznej formie poddana autoryzacji.

W omawianej książce dr Krzysztofiński zastosował bardzo przejrzysty układ, dzieląc treść na wyraźnie oddzielonych od siebie dziewięć części. Pierwsza obejmuje środowisko rodzinne i okres adolescencji młodego Ignacego w Łubiankach Wyższych, okres kształcenia w gimnazjum w Zbarażu oraz przybliży pierwsze lata jego pobytu w lwowskim Seminarium Duchownym. Dzięki temu poznajemy nie tylko najbliższe otoczenie przyszłego hierarchy, ale także odnajdujemy klimat dalekich Kresów Wschodnich okresu międzywojennego oraz odnajdujemy motywy, które kierowały nim przy wyborze kapłańskiej drogi życiowej.

W drugim rozdziale, najdłuższym ze wszystkich, dominują kwestie związane z okresem drugiej wojny światowej, okupacją ziem polskich przez Niemców i Sowieców, mordami dokonywanymi w tym czasie przez Ukraińców na Polakach oraz pierwszymi latami powojennej rzeczywistości. W aspekcie życiorysu abp. Tokarczuka ujęto zaś tutaj kontynuację studiów seminaryjnych, zakończone święceniami kapłańskimi w 1942 roku oraz pierwsze lata pracy duszpasterskiej w parafii Złotniki k. Buczacza i we Lwowie przy kościele pw. św. Marii Magdaleny. Dr Krzysztofiński dołączył do tej części także ewakuację z Lwowa oraz okres pracy ks. Tokarczuka w Lublinie i Olsztynie aż do nominacji na biskupa ordynariusza diecezji przemyskiej w roku 1966.

Kolejne rozdziały dotyczą losów owego duchownego w realiach polskiego komunizmu. Zawierają one informacje poświęcone pracy Ignacego Tokarczuka jako biskupa przemyskiego, ukazujące jego zaangażowanie w dzieło budownictwa sakralnego, w sprawy duszpasterskie i w przygotowania do obchodów milenijnych w 1966 roku. Najciekawsze jednak wydają się fragmenty, które omawiają najważniejsze zagadnienia okresu komunistycznego, takie jak stosunek hierarchy do ideologii systemu, postawa wobec pracowników PRL-owskich służb, a z drugiej strony także kontakty z ks. Jerzym Popiełuszką i kard. Karolem

Wojtyłą. Publikacja nie pomija również odniesień bp. Tokarczuka do opozycji antykomunistycznej.

Dokonując gruntownej analizy książki dr. Mariusza Krzysztofińskiego, należy przede wszystkim podnieść jego zasługi za podjęcie zręcznej próby ujęcia w stosunkowo niewielkiej publikacji najważniejszych problemów obejmujących całe bogate życie abp. Tokarczuka. Zabieg ten udał się w całości. Zastosowany i wyżej szeroko opisany podział sprawił, że każdy czytelnik może z łatwością dokonać wyboru poszczególnych aspektów życia hierarchy, bądź też – co nawet jest bardziej wskazane – zapoznać się z całym tekstem. Bardzo ważnym atutem dzieła jest prosty i łatwy w przyswojeniu język, co może zachęcić do lektury nawet osoby niebędące specjalistami w dziedzinie historii Kościoła, czy też historii najnowszej. Zastosowane liczne przypisy również działają na korzyść, gdyż pozwalają niezorientowanemu w sprawie czytelnikowi na poszerzenie własnej wiedzy lub też umiejscowienie wydarzeń i występujących postaci na tle całego kontekstu historycznego.

Ważnym i cennym elementem publikacji jest aneks ilustracyjny, obejmujący ponad 80 fotografii pochodzących w większości z kolekcji samego abp. Tokarczuka zdeponowanej w Instytucie Teologicznym w Sandomierzu. Tematyka zdjęć obejmuje wybrane wątki z całego życia hierarchy. Zestaw rozpoczyna się bowiem od zdjęć rodziców, a kończy na fotografii arcybiskupa zrobionej podczas mszy św. w bazylice archikatedralnej w Przemyślu w dniu 16 października 2011 roku. Co warte podkreślenia, część fotografii została wykonana w 2011 roku także na obecnej Ukrainie przez pracowników naukowych Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie, którzy pragnęli odnaleźć i uwiecznić przedwojenne ślady przeszłości głównego Bohatera książki. Zabieg ten zakończył się powodzeniem, o czym świadczą zamieszczone widoki Łubianek Wyższych oraz kapliczki ufundowanej przez rodziców abp. Tokarczuka. Całości dopełnia twarda oprawa książki, z widokiem fragmentu płaskorzeźby z kościoła oo. Bernardynów w Zbarażu.

Trudno w całej książce dopatrywać się jej mankamentów, gdyż została ona przygotowana z wielką dokładnością. Przy szerszej lekturze może natomiast zwrócić uwagę brak licznych szczegółowych danych faktograficznych, które zwykle towarzyszą pracom naukowym. W tym jednak przypadku rolę uzupełnienia pełnią przypisy, a najprawdopodobniej świadome pominięcie w tekście rozmowy z hierarchą konkretnych dat sprawia, że tekst czyta się z wielką lekkością. Nie zauważa się też właściwie pomyłek rzeczowych i literowych, co potwierdza dokładność redakcji. Jedyne zauważone potknięcie w nazwie lwowskiej ulicy Janowskiej (jest: Jaworskiej, s. 33) należy raczej potraktować jako chochlik drukarski.

Na zakończenie warto zastanowić się, czym ta praca różni się od innych, znanych już od kilkunastu lat i wydanych drukiem wywiadów z abp. Ignacym Tokarczukiem, o których zresztą sam hierarcha w rozmowie z dr. Krzysztofińskim niejednokrotnie wspomina. Przede wszystkim pozwala ona poznać ocenę i odniesienie arcybiskupa do znanych mu już wydarzeń i postaci z jeszcze większej perspektywy czasu, pozbawionej już z racji jego wieku jakichkolwiek obciążeń. Ponadto wywiad ogranicza się jedynie do pytań o najważniejsze i przełomowe wydarzenia w życiu przemyskiego duchownego oraz Kościoła i Polski, czego nie można powiedzieć o wcześniejszych publikacjach. Język i swoboda w przekazie myśli oraz wspomniany brak szczegółowych danych faktograficznych również pozwalają od razu dostrzec różnicę. Podobnie aneks fotograficzny, który w większości składa się z reprodukcji niepublikowanych we wcześniejszych opracowaniach. Ostatnim elementem wyróżniającym jest fakt, iż książka ta ukazała się jako ostatni autoryzowany wywiad z abp. Tokarczukiem, który zmarł 29 grudnia 2012 roku.

Podjęta szczegółowa lektura i analiza treści książki pozwala na sformułowanie stwierdzenia o jej wielkiej wartości merytorycznej i jednocześnie pozwala na zachęcenie wszystkich interesujących się historią najnowszą Kościoła i Polski do sięgnięcia po nią.